ז וישלח פרעה וגו'. מהו שאמר חטאתי הפעם י"י הצדיק ואני ועמי הרשעים. לפי שהקב"ה אמר לו ועתה שלח העז הוא עשה צדקה עמהם שהיה מזהירם. והוא ועמו הרשעים שלא שמו לבם לדבר י"י והניחו אנשיהם ומקניהם בשדה ומתו כולן. העתירו אל י"י וגו' ויאמר אליו משה כצאתי את העיר אפרוש את כפי. מכאן שלא היה משה חפץ להתפלל בתוך מצרים יא לפי שהיתה מטונפת בגלולים ובשקוצים. ואתה ועבדיך ידעתי כי טרם תיראון מפני י"י אלהים. לא תהא סבור שאיני יודע מה את עתיד לעשות אחרי כן אלא יודע אני שלא תתיראו מן המקום אחר כן כמו שלא הייתם יראים ממנו קודם לכן אבל כדי שתכיר גדולתו של הקב"ה אני אעשה:

ח והפשתה והשעורה נכתה כי השעורה אביב וגו' והחטה והכסמת לא נכו כי אפילות הנה יב מהו כי אפילות הנה ר' פנחס ור' יהודה ב"ר שלום. ר' פנחס אומר מהו כי אפילות פלאים עשה הקב"ה בהם. ר' יהודה אומר לקישות היו. א"ל ר' פנחס והלא כתיב ואת כל עשב השדה הכה הברד ואתה אומר על שהיו קטנות לא נוכו אלא פלאים עשה הקב"ה בהם. ויצא משה מעם פרעה את העיר. שעדיין היה בתחום העיר מיד לא שהה להתפלל עליהם אלא ויפרוש כפיו אל י"י וקבל הקדוש ברוך הוא תפלתו. ויחדלו הקולות והברד ומטר לא נתך ארצה. תלאן ברפיון. יג ואימתי ירדו בימי יהושע על האמוריים שנאמר (יהושע י) ויהי בנוסם מפני ישראל וי"י השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים. והשאר עתידין לירד בימי גוג ומגוג:

ט וירא פרעה כי חדל המטר והברד והקולות ויוסף לחטוא. יד כך הם הרשעים כל זמן שהם בצרה הם מכניעים עצמן משהצרה עוברת חוזרין לקלקולן. וכן נבוכדנצר בזמן שהיה בצרה היה מקלס להקב"ה שנאמר (דניאל ד) כען אנה נבוכדנצר משבח ומרומם ומהדר למלך שמיא די כל מעבדוהי קשוט וגו'. וכיון שראה עצמו בגדולה התחיל מתגאה (שם) ענה מלכא ואמר הלא דא היא בבל רבתא די אנה בניתה לבית מלכו בתקף חסני וליקר הדרי. אף פרעה עשה כן וירא פרעה כי חדל המטר והברד והקולות ויוסף לחטוא וגו':

סדר בא

פרשה יג א ויאמר י"י אל משה בא אל פרעה וגו'. הה"ד (משלי כז) כובד אבן ונטל החול וכעס אויל כבד משניהם. שאל אבנימוס הגרדי את רבותינו ז"ל א"ל הארץ היאך נבראת תחלה. אמרו לו אין אדם בקי בדברים אלו אלא לך אצל אבא יוסף הבנאי. הלך ומצאו שהוא עומד א על הקרויא. א"ל שאלה יש לי לשאול אותך. א"ל איני יכול לירד מפני שאני שכיר יום אלא שאל מה תבקש. א"ל היאך נבראת הארץ תחלה. א"ל ב נטל הקב"ה עפר מתחת כסא הכבוד וזרק על המים ונעשה ארץ וצרורות קטנים שהיו בעפר נעשו הרים וגבעות שנאמר (איוב לח) בצקת עפר למוצק ורגבים ידובקו. וברור הוא הדבר באזני בני אדם שנאמר כובד אבן ונטל החול. מהו כובד אבן מי שהוא רואה את ההרים ואת הגבעות אינו אומר היאך ברא הקב"ה את אלו. מהו ונטל החול אלא החול שהמים עומדים עליו למעלה והוא נתון מלמטה והוא נושא אותם. אמר הקב"ה יקרה היא בעיני בני אדם ורואין כאילו יגיעה היא לפני ואינה יגיעה שנאמר (ישעיה מ) לא ייעף ולא ייגע. במה אני ייגע במי שהוא מכעים לפני בדברים בטלים כד"א (מלאכי ג) הוגעתם י"י בדבריכם הוי וכעס אויל כבד משניהם:

ב ד"א כובד אבן. אמר הקב"ה כיבדתי את ישראל בעולם שנקראו אבן כמה דתימא (בראשית מט) משם רועה אבן ישראל. ונטל החול. אלו ישראל שנמשלו לחול שנאמר (הושע ב) והיה מספר בני ישראל כחול הים שנטלתי אותם בעולם ואמרתי (זכריה ב) כי הנוגע בכם נוגע בבבת עינו. ר' יהושע אומר ג תקון סופרים הוא עיני כתיב. ועמדו והכעיסו לפני ובקשתי לכלותן ולהשליכן מעל פני ואמרתי בשביל פרעה הרשע ד שלא יאמר לא היה יכול להצילן ועמד עליהן והרגן הוי וכעס אויל כבד משניהם הוי כי אני הכבדתי את לבו:

ג ד"א כי אני הכבדתי את לבו. הה"ד (דברים לב) אמרתי אפאיהם. מהו אפאיהם אמרתי באפי איה הם. ד"א אפאיהם אמרתי באף שהכעיסו לפני איה הם לא יהיו אלא אשביתה מאנוש זכרם. ומי גרם להן שיצאו משם לולי כעס אויב:

ד ד"א כי אני הכבדתי את לבו. א"ר יוחנן מכאן פתחון פה למינין לומר לא היתה ממנו שיעשה תשובה שנאמר כי אני הכבדתי את לבו. א"ל ר"ש בן לקיש יסתם פיהם של מינין אלא (משלי ג) אם ללצים הוא יליץ. ה שהקב"ה מתרה בו באדם בפעם ראשונה שניה ושלישית ואינו חוזר בו והוא נועל לבו מן התשובה כדי לפרוע ממנו מה שחטא. אף כך פרעה הרשע כיון ששיגר הקב"ה ה' פעמים ולא השגיח על דבריו א"ל הקב"ה אתה הקשית ערפך והכבדת את לבך הריני מוסיף לך טומאה על טומאתך. הוי כי אני הכבדתי את לבו. מהו הכבדתי שעשה הקב"ה את לבו ככבד הזה שהוא מתבשלת שניה וארטסים נכנס בתוכה כך נעשה לבו של פרעה ככבד הזה ולא היה מקבל דבריו של הקב"ה הוי כי אני הכבדתי את לבו וגו':

ה ולמען תספר באזני בנך. גלה הקב"ה למשה מה מכה יביא עליהן וכתב משה ברמז ולמען תספר באזני בנך זו מכת הארבה כמה דתימא (יואל א) עליה לבניכם ספרו. ויבא משה ואהרן וגו' כי אם מאן אתה לשלח את עמי וגו' מהו הנני מביא מחר ארבה בגבולך

מתנות כהונה

על ידי שהם רבים ועל האילנות קא בנתה: כמו שלא הייתם כו'. דייק מדכתיב טרם וק"ל: ברפיון. פי' הערוך אויר בלשון יון ועיין בב"ר פרשה כ"ב: לקישות מאוחרות ועדיין לא היו קשים ועומדים בפני הרך ובפני הקשה וכמו שפי' רש"י בסדר זה:

פרשה יג הקרויא. פי' בנין על הקורה: ה"ג וכבד הוא הדבר באזני ב"א ועיין לקמן: שנטלתי. הגבהתים וגידלתים כד"א וינטלם וינשאם: עיני כתיב. וקורין עינו ומוסב על האדם הנוגע וכתיב עיני ומוסב על הקב"ה כביכול ועיין מזה בפי' וירא ותנלא כנתנ: איה הם. כדמפרש ואזיל לא יהיו: שיצאו. ממצרים: לולי כעס וגו'. כעסו של פרעה כד"א אמר אויב וכדפי' לעיל שלא יאמר לא היה יכול להצילן: יסתם פיהם. של המלעיגים: ואינו חוזר. ואם אינו חוזר: והוא נועל. והקב"ה נועל לפניו: שניה. פעם שניה: וארטסים לא מצאתי פירושו ולפי הענין

פירוש מהר"א

כלה ונאמר כרם היה לידידי בקרן בן שמן סודו נודע בבחי' אילנא דחיי ועה"ח בתוך הגן מסוד אילנות יסוד או"א וזו"כ שמו ית' ומובן הטעם לפי ששמו ישראל נוטעי כרמים כו' רומז ומעס"ד טו"ר לא תאכל ממנו וגו' לפיכך הביא עליהם ברד ושבר את הכל וטעם ויהי ברד בכל ארץ מצרים על האדם ועל הבהמה ועל כל עשב השדה וגו' כיון שראה הקב"ה שלא שמעו לדבריו מ"ש להם שלח העז את מקנך אמר הקב"ה שיבא הברד על הכל רומז בשביל הקדושה של ישראל שעבדו בהם בבחי' אדם ובהמה דקדושה כידוע ומובן דברי המדרש עד סוף הפרשה. ובפירש"י בחומש הארכתי עוד בדברי המדרש:

ה. כי אם מאן אתה לשלח את עמי וגו' מהו הנני מביא מחר ארבה בגבולך ולא בגבול בני חם כו'. עיין בהאריז"ל מכת ארבה יאחה מבינה דמלכות דקדושה והכה לגבורת הזכר דקליפה עיי"ש. ונמצינו למדין מכח דבור לא תגנב דמתן תורה הנזכר בזו"ח

מראה מקומות

יא זוהר בא דף ל"ה: יב תנחומא ס"ז: יג זוהר בשלח דנ"ג. ברכות כ"ד: יד תנחומא סוף ס"ז:

א פי' היא בונה קרוי לבית: ב מדרש כונן פ"ב. ז"ח רות. ב"ר פ"א סי' ט'. פדר"א פ"ג: ג ב"ר פ' מ"ט. במד"ר פ"כ. לקמן פ"ל. תנחומא ומכילתא בשלח: ד כמ"ש ביחזקאל כ'. ואמר לשפוך חמתי עליהם וגו' ע"ש: ה וכן הוא ברמב"ם פ"ו מה' תשובה